

AZƏRBAYCANIN XARİCİ İQTİSADI ƏLAQƏLƏRİ

Elşən Bağırzadə

iqtisad üzrə fəlsəfə doktoru

Bakı - 2014

XARİCİ İQTİSADI ƏLAQƏLƏRİN BAŞLICA İSTİQAMƏTLƏRİ

- Bir ölkənin xarici iqtisadi əlaqələri əsasən aşağıdakı istiqamətlər üzrə tədqiq edilir:
 - Xarici ticarət əlaqələri;
 - Xarici investisiya əlaqələri;
 - Xarici miqrasiya əlaqələri.

Azərbaycan Respublikasının Xarici Ölkələrlə İqtisadi - Ticarət Əlaqələrinin Xəritəsi

AZƏRBAYCANIN XARİCİ TİCARƏT ƏLAQƏLƏRİ

İLLƏR	İXRACAT (milyon dollar)	İDXALAT (milyon dollar)	XARİCİ TİCARƏT SALDOSU	XARİCİ TİCARƏT DÖVRIYYƏSİ
1991	2 121,0	1 881, 2	239, 8	4 002, 2
1995	637,2	667, 7	- 30, 5	1 304, 9
1996	631,3	960, 6	- 329, 3	1 591, 9
1997	781,3	794, 4	-13, 1	1 575, 7
1998	606,1	1 076, 5	- 470, 4	1 682, 6
1999	929,2	1 035, 9	- 106, 7	1 965, 1
2000	1 745,2	1 172, 1	573, 1	2 917, 3
2004	3 615,5	3 515, 9	99, 6	7 131, 4
2005	4 347, 2	4 211, 2	136, 0	8 558, 4
2006	6 372, 2	5 266, 7	1 105, 0	11 638, 9
2007	6 058, 2	5 713, 5	344, 7	11 771, 7
2008	47 756, 0	7 170, 0	40 586, 0	54 926, 0
2009	14 701, 4	6 123, 1	8 578, 3	20 824, 5
2010	21 360, 2	6 600, 6	14 759, 6	27 960, 8
2011	26 570, 9	9 756, 0	16 814, 9	36 326, 9
2012	23 908, 0	9 652, 9	14 255, 1	33 560, 9
2013	23 975, 4	10 712, 5	13 262, 9	34 687, 9

AZƏRBAYCANIN XARİCİ TİCARƏT ƏLAQƏLƏRİ

- 2013-cü ilin yekunlarına görə:
 - Azərbaycan ***dünyanın 149 ölkəsi*** ilə ticarət əlaqələrinə malikdir.
 - ***İdxal olunan*** mal çeşidlərinin sayı **6 159**, ***ixrac olunan*** mal çeşidlərinin sayı isə **2 111**-dir.
 - Xarici iqtisadi fəaliyyət iştirakçılarının sayı **7 005**-dir.
 - Xarici iqtisadi fəaliyyət iştirakçılarının **3 132-i fiziki şəxslər**, **3 873-ü hüquqi şəxslər**dir.
 - Xarici iqtisadi fəaliyyət iştirakçısı ***hüquqi şəxslərin 286-ı dövlətə***, **3 587-i özəl sektora** aiddir.
 - Gömrük bəyannamələrinin sayı **296 772**-dir. Bunlardan **253 705-i idxal**, **43 067-i isə ixrac** bəyannamələridir.

AZƏRBAYCANIN XARİCİ TİCARƏT ƏLAQƏLƏRİ

2013-CÜ İLDƏ AZƏRBAYCANIN XARİCİ TİCARƏTİNDƏ SEKTORLARIN PAYI

İxracda			İdxalda		
Sektorlar	Milyon ABŞ \$	Ümumi ixracda payı %	Ölkələr	Milyon ABŞ \$	Ümumi idxalda payı %
Dövlət	22 365, 52	93, 29%	Dövlət	3 283, 45	30, 65%
Özəl	1 381,14	5, 76%	Özəl	6 961, 92	64, 99%
Fiziki şəxslər	228,76	0, 95%	Fiziki şəxslər	467, 14	4, 36%
Cəmi	23 975, 42	100, 00	Cəmi	10 712, 50	100, 00%

AZƏRBAYCANIN XARİCİ TİCARƏT ƏLAQƏLƏRİ

2013-CÜ İLDƏ AZƏRBAYCANIN XARİCİ TİCARƏTİNİN COĞRAFİ STRUKTURU

Qitələr	İxracda payı, %	İdxalda payı, %
Avropa	54,0%	57,0%
Asiya	39,9%	34,3%
Amerika	4,1%	7,7%
Afrika	2,0%	0,8%
Okeaniya	0,0 %	0,2%

AZƏRBAYCANIN XARİCİ TİCARƏT ƏLAQƏLƏRİ

İxracda əsas mallar

(min ABŞ dolları)

Nö	Malların adı	2012-ci il ərzində	2013-cü il ərzində	2013-cü ilin ümumi ixracına nisbətən %-lə	2012-ci ilin ixracına nisbətən %-lə
	İxrac - cəmi	23 907 971.97	23 975 416.97	100.00	100.28
1	Xam neft	20 232 597.80	20 244 052.78	84.44	100.06
2	Neft məhsulları	1 321 209.78	1 208 548.20	5.04	91.47
3	Təbii qaz	648 717.15	701 980.20	2.93	108.21
4	Meyvə-tərəvəz	264 326.49	250 772.00	1.05	94.87
5	Çay	37 431.14	44 342.99	0.18	118.47
6	Bitki və heyvan mənşəli piylər və yağlar	221 765.96	227 883.45	0.95	102.76
7	Şəkər	214 163.83	243 642.48	1.02	113.76
8	Spirтли və spirtsiz içkilər	21 308.05	30 946.53	0.13	145.23
9	Kimya sənayesi məhsulları	174 584.98	57 169.58	0.24	32.75
10	Pambıq iplik	14 145.59	24 463.70	0.10	172.94
11	Qara metallar və onlardan hazırlanan məmulatlar	113 422.47	96 370.75	0.40	84.97
12	Alüminium və ondan hazırlanan məmulatlar	94 929.43	82 816.23	0.35	87.24
	Digərləri	549 369.29	762 428.07	3.17	138.78

AZƏRBAYCANIN XARİCİ TİCARƏT ƏLAQƏLƏRİ

İdxalda əsas mallar

(min ABŞ dolları)

Nö	Malların adı	2012-ci il ərzində	2013-cü il ərzində	2013-cü ilin ümumi idxalına nisbətən %-lə	2012-ci ilin idxalına nisbətən %-lə
	İdxal - cəmi	9 655 628.16	10 712 502.70	100.00	110.95
1	Yeyinti məhsulları	1 072 985.22	1 151 794.25	10.75	107.34
	ondan:				
1.1	Ət	15 772.33	15 181.37	0.14	96.25
1.2	Süd	6 966.78	9 441.32	0.09	135.52
1.3	Kərə yağı	29 591.06	21 313.69	0.20	72.03
1.4	Meyvə-tərəvəz	56 529.36	29 061.83	0.27	51.41
1.5	Buğda	339 812.92	395 282.44	3.69	116.32
1.6	Buğda unu	6 107.98	17 975.14	0.17	294.29
1.7	Bitki və heyvan mənşəli piylər və yağlar	107 217.31	75 563.13	0.71	70.48
1.8	Şəkər	175 589.99	201 515.99	1.88	114.77
2	Tütün və tütün məmulatları	303 597.22	338 830.21	3.16	111.61
3	Sement	132 809.77	152 668.73	1.43	114.95
4	Əczaçılıq məhsulları	241 739.25	250 048.62	2.33	103.44
5	Oduncaq və ondan hazırlanan məmulatlar	274 100.80	279 321.55	2.61	101.90
6	Qara metallar və onlardan hazırlanan məmulatlar	1 310 613.95	1 132 888.68	10.58	86.44
7	Maşın, mexanizm, elektrik aparatları, avadanlıqlar və onların hissələri	2 629 929.88	2 758 285.55	25.75	104.88
8	Nəqliyyat vasitələri və onların hissələri	1 414 069.92	1 435 913.15	13.40	101.54
9	Mebel və onun hissələri	100 297.30	87 227.03	0.81	86.97
	Digərləri	2 175 484.85	3 125 524.93	29.18	143.67

AZƏRBAYCANIN XARİCİ TİCARƏT ƏLAQƏLƏRİ

Ticarət dövriyyəsində əsas ölkələr

Ölkələrin adı	Min ABŞ dolları	Ümumi dövriyyəyə nisbətən %-lə
Cəmi	34 687 919.67	100.00
o cümlədən:		
İtaliya	6 238 915.04	17.99
İndoneziya	2 800 600.46	8.07
Rusiya Federasiyası	2 583 022.85	7.45
Almaniya	2 179 759.92	6.28
Türkiyə	1 989 790.64	5.74
Böyük Britaniya	1 818 350.76	5.24
Tailand	1 687 517.31	4.86
Fransa	1 556 554.82	4.49
Amerika Birləşmiş Ştatları	1 366 765.50	3.94
İsrail	1 278 290.85	3.69
Hindistan	1 148 061.12	3.31
Ukrayna	864 689.43	2.49
Yunanıstan	815 105.52	2.35
Çin	654 971.97	1.89
Gürcüstan	650 466.29	1.88
Digər ölkələr	7 055 057.19	20.34

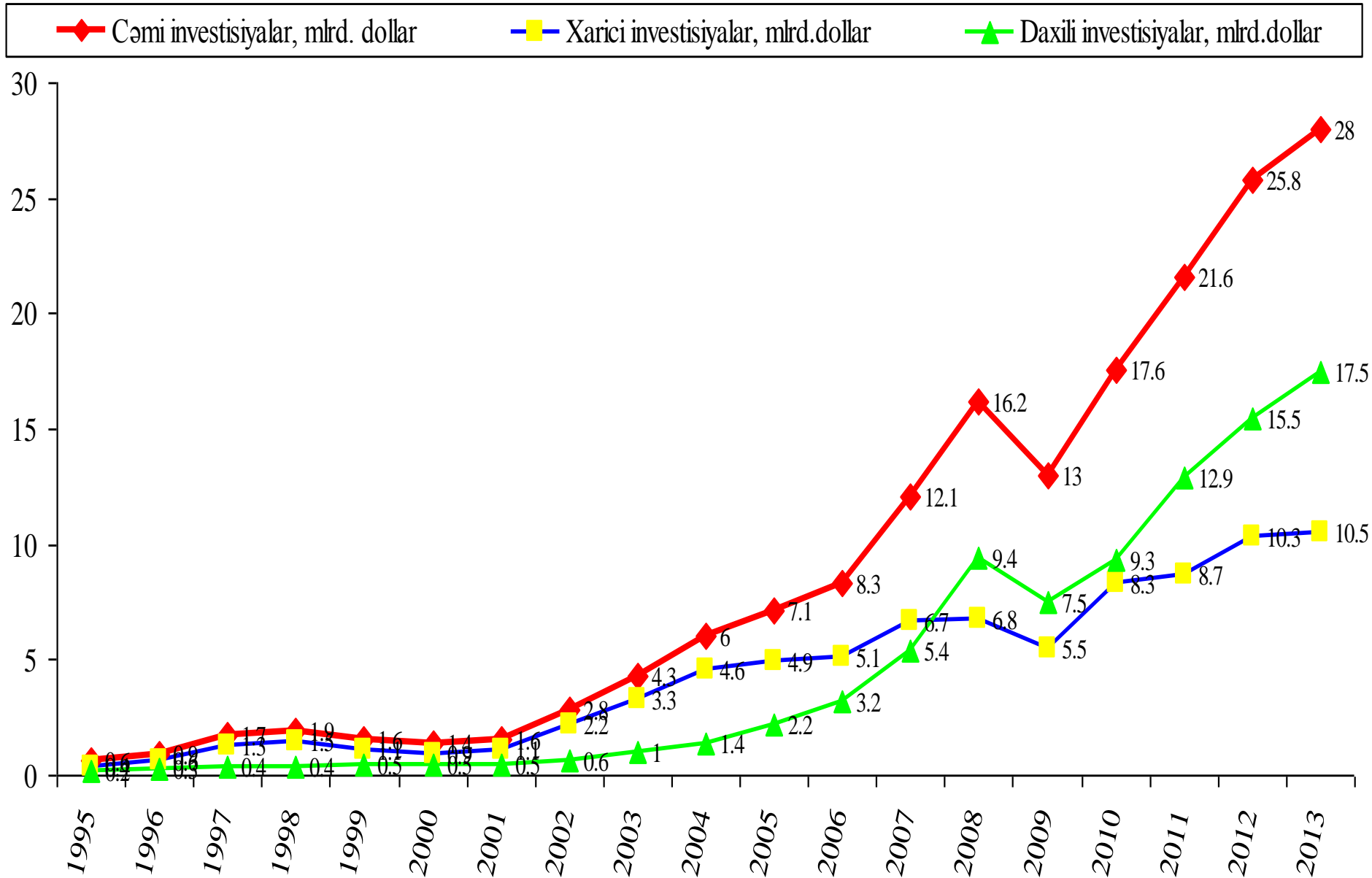
İxracda əsas ölkələr

Ölkələrin adı	Min ABŞ dolları	Ümumi ixraca nisbətən %-lə
Cəmi	23 975 416.97	100.00
o cümlədən:		
İtaliya	5 989 658.16	24.98
İndoneziya	2 771 821.14	11.56
Tailand	1 665 485.43	6.95
Almaniya	1 356 735.34	5.66
İsrail	1 260 698.68	5.26
Fransa	1 131 117.52	4.72
Hindistan	1 098 412.49	4.58
Rusiya Federasiyası	1 077 844.51	4.50
Amerika Birləşmiş Ştatları	990 279.86	4.13
Yunanıstan	810 325.42	3.38
Türkiyə	525 985.86	2.19
Portuqaliya	525 759.40	2.19
Gürcüstan	519 175.93	2.17
Böyük Britaniya	484 363.63	2.02
Tayvan	467 306.29	1.95
Digər ölkələr	3 300 447.31	13.77

İdxalda əsas ölkələr

Ölkələrin adı	Min ABŞ dolları	Ümumi idxala nisbətən %-lə
Cəmi	10 712 502.70	100.00
o cümlədən:		
Rusiya Federasiyası	1 505 178.34	14.05
Türkiyə	1 463 804.78	13.66
Böyük Britaniya	1 333 987.13	12.45
Almaniya	823 024.58	7.68
Ukrayna	589 071.49	5.50
Çin	566 342.79	5.29
Fransa	425 437.29	3.97
Amerika Birləşmiş Ştatları	376 485.63	3.51
Braziliya	371 801.23	3.47
Qazaxıstan	306 763.26	2.86
Yaponiya	288 357.53	2.69
İtaliya	249 256.88	2.33
Koreya Respublikası	229 288.11	2.14
İran İslam Respublikası	207 682.65	1.94
Niderland	180 987.22	1.69
Digər ölkələr	1 795 033.78	16.76

AZƏRBAYCANIN XARİCİ İNVESTİSİYA ƏLAQƏLƏRİ

AZƏRBAYCANIN XARİCİ İNVESTİSİYA ƏLAQƏLƏRİ

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	1995-2013
Xarici investisiyalar, mln. dollar	3371,0	4575,5	4893,2	5052,8	6674,3	6847, 4	5468,6	8247,8	8673,9	10314	10540,9	83779,1
Neft sektoruna mln. dollar	3031,0	4109,6	4088,8	3714,0	4231,9	3359,0	2490,7	3624,9	4124,6	4584,8	5235,6	48700,2
Qeyri-neft sektoruna mln. Dollar	340	465,9	804,4	1338,8	2442,4	3488,4	2977,9	4622,9	4549,3	5729,2	5305,3	35078,9

AZƏRBAYCANIN XARİCİ İNVESTİSİYA ƏLAQƏLƏRİ

Göstəricilər	2013
Cəmi xarici investisiyalar, milyon dollar	10 540, 9
Maliyyə kreditləri, milyon dollar	2 655, 8
Neft sənayesinə, mlrd. Dollar	4 935, 2
Birgə və xarici investisiyalı müəssisələr, milyon dollar	1041, 0
Neft bonusu, milyon dollar	2, 4
Digər investisiyalar, milyon dollar	1 906, 5

AZƏRBAYCANIN XARİCİ İNVESTİSİYA ƏLAQƏLƏRİ

BİRGƏ VƏ XARİCİ İNVESTİSİYALI MÜƏSSİSƏLƏRƏ ÖLKƏLƏR ÜZRƏ QOYULAN İNVESTİSİYALAR

Göstəricilər	2013
Cəmi, mln. dollar	1041,0
Türkiyə	401,3
Niderland	141,6
ABŞ	24,4
Almaniya	15,1
Rusiya	36,1
Böyük Britaniya	136,0
BƏƏ	109,3
İsveçrə	18,2
Fransa	6,1
Kipr	5,4
Çin	5,7
İtaliya	21,3
Yaponiya	3,0
Digər ölkələr	117,5

AZƏRBAYCANIN XARİCİ İNVESTİSİYA ƏLAQƏLƏRİ

- Təbii ki, Azərbaycan dünyada böyük həcmlərdə kapital ixrac edən ölkə kimi tanınmasa da, son illər bəzi ölkələrdə Azərbaycan investisiyalarının həcmi artır.
- Azərbaycanın bu investisiyaları əsasən SOCAR tərəfindən həyata keçirilir və ən böyük həcmli investisiyalar Türkiyə iqtisadiyyatına qoyulur.
- Bununla yanaşı, Gürcüstan, Ukrayna, Rumuniya, İsveçrə kimi ölkələrə də investisiyalar qoyulmuşdur.
- Azərbaycanın xaricdəki investisiyaları əsasən neft-qaz və kimya sənayesi sektorlarını əhatə edir.

AZƏRBAYCANIN XARİCİ MİQRASIYA ƏLAQƏLƏRİ

- Müstəqillik dövründə Azərbaycanı xaricə önəmli miqyasda əmək miqrasiyası baş vermişdir.
- Bu sahədə hazırda rəsmi statistika mövcud deyildir. Bunun da əsas səbəbi Azərbaycan vətəndaşlarının xarici ölkələrdə əsasən qeyri-formal sektorda çalışmalarıdır.
- Ancaq buna baxmayaraq, müxtəlif ölkələrin rəsmi məlumatlarına əsaslanaraq, qeyd edə bilərik ki, Azərbaycan vətəndaşlarının intensiv şəkildə çalışdığı ölkələr sırasında Rusiya, Ukrayna, Türkiyə, Qazaxıstan, Türkmənistan, Özbəkistan, Almaniya kimi ölkələr ön sıralarda dayanır.

AZƏRBAYCANIN XARİCİ MİQRASIYA ƏLAQƏLƏRİ

- Azərbaycan Respublikası Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun məlumatlarına görə hazırda Azərbaycanda 80-a qədər ölkənin vətəndaşı əmək fəaliyyətilə məşğuldur.
- Hazırda Azərbaycanda rəsmi olaraq qeydiyyatdan keçmiş (sığorta olunan) əcnəbi işçilərin sayı 6000 nəfərə yaxındır.
- Azərbaycanda çalışan əcnəbilərin vətəndaşlıq strukturuna nəzər saldıqda ilk 10 sırada ardıcıl olaraq, Türkiyə, Gürcüstan, Rusiya, İran, Hindistan, Çin, Malaziya, Birləşmiş Krallıq, Ukrayna və Pakistanın olduğunu görmək mümkündür.

AZƏRBAYCANIN XARİCİ MİQRASIYA ƏLAQƏLƏRİ

- 2013-cü ildə Azərbaycana gələn xarici ölkə vətəndaşlarının sayı **2 508 900 nəfər** olmuşdur.

Onlardan:

- Turizm məqsədilə gələnlər: 2 129 500 nəfər
 - İstirahət, əyləncə turizmi: 705 200 nəfər
 - İşgüzar turizm: 648 900 nəfər
 - Müalicə turizmi: 46 200 nəfər
 - Din turizmi: 13 700 nəfər
 - Qohumların, dostların ziyarəti: 673 700 nəfər
 - Digər turizm məqsədilə: 41 800 nəfər

AZƏRBAYCANIN XARİCİ MİQRASIYA ƏLAQƏLƏRİ

- 2013-cü ildə xarici ölkələrə gedən Azərbaycan vətəndaşlarının sayı **4 284 700 nəfər** olmuşdur.

Onlardan:

- Turizm məqsədilə gedənlər: 3 306 700 nəfər
 - İstirahət, əyləncə turizmi: 1 053 900 nəfər
 - İşgüzar turizm: 1 290 900 nəfər
 - Müalicə turizmi: 169 000 nəfər
 - Din turizmi: 82 500 nəfər
 - Qohumların, dostların ziyarəti: 579 900 nəfər
 - Digər turizm məqsədilə: 130 500 nəfər

İSTİFADƏ OLUNAN MƏNBƏLƏR

- Aras O. N., Süleymanov E. (2010), “Azərbaycan iqtisadiyyatı”, Bakı: Şərq-Qərb.
<http://ebooks.azlibnet.az/book-qUreBt0n.html>
- Azərbaycanın statistik göstəriciləri.
http://www.stat.gov.az/menu/6/statistical_yearbooks/
- Bağırzadə E. (2011), “Bağımsızlığının XX. Yılında Azərbaycan Cumhuriyeti Ekonomisi”, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Güz (15), s. 277-312.
<http://elsenbagirzade.files.wordpress.com/2011/03/bagimsizliginin-20-yilinda.pdf>
- www.economy.gov.az – İqtisadiyyat və Sənaye Nazirliyi
- www.ssp.gov.az – Dövlət Sosial Müdafiə Fondu
- www.mlsp.gov.az – Əmək və Əhəlinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi